

1

ปีกับการเรียนรู้

“ภูมิสังคมภาคตะวันตก”

- ชัยนุวัฒน์ มณีศรีงำ -

ผู้บริหารโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก

- ชีษณุวัฒน์ มณีศรีขำ -

พื้นที่ภาคตะวันตกมีภาคการเปลี่ยนแปลงทั้งเรื่องเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่ผ่านมากฎภูมิภาคตะวันตกจะมีแกนนำเครือข่ายต่างๆ ที่ขับเคลื่อนงานเรื่องของการจัดการทรัพยากร การจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อม หรือการดูแลสังคมอย่างต่อเนื่อง เรียกว่ามี “ต้นทุนเดิม” ของคนในพื้นที่ที่มีเครือข่ายคนทำงานในกลุ่มประชาคมต่างๆ

แต่ในช่วง 3-5 ปีที่ผ่านมากระบวนการสร้างความต่อเนื่องเรื่องเครือข่ายคนทำงานด้านนี้ขาดช่วงไป เพราะส่วนใหญ่จะไปยุ่งอยู่กับการทำโครงการ เมื่อมีโครงการ Active Citizen ที่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ร่วมกับ มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) เข้ามาสนับสนุน ทำให้เกิดการประกอบสร้าง “คนทำงานรุ่นใหม่” ซึ่งในที่นี้หมายถึง “เด็กและเยาวชนในพื้นที่ภูมิภาคภาคตะวันตก” โดยมีศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสมุทรสงครามรับหน้าที่ “หนุนเสริม” เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในภูมิภาคนี้

“ผมคิดว่าขณะนี้มีความจำเป็นมากที่เราจะต้องนำกระบวนการสร้างเครือข่ายเด็กและเยาวชนเข้ามาใช้ในการพัฒนากลุ่มคนทำงานให้เข้าใจเรื่องราวท้องถิ่น เข้าใจเรื่องของการเสริมสร้างความเข้มแข็ง รวมทั้งสร้างคนรุ่นใหม่ เรียกได้ว่าเป็นการ “เซตระบบพื้นที่” ให้มี “กลไก” เรื่องการพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นรอยเชื่อมต่อกที่สำคัญ เพราะปัจจุบันคนรุ่นใหม่ขาดการเรียนรู้เรื่องท้องถิ่น ขาดความเข้าใจเรื่องระบบนิเวศในท้องถิ่น เมื่อเขาไม่มีความเข้าใจเรื่องระบบนิเวศน์ ไม่เข้าใจเรื่องการเรียนรู้ท้องถิ่นก็อาจจะส่งผลกระทบต่อการจัดการปัญหาทรัพยากรในระยะยาวได้”

พอดีกับมีโครงการ Active Citizen เข้ามา เป็นการนำเรื่อง “กระบวนการสร้างพลเมือง” เข้ามาเสริมกับเรื่องของการเรียนรู้ท้องถิ่นเรียนรู้ระบบนิเวศในท้องถิ่น เมื่อเด็กรุ่นใหม่เข้าใจ เขาก็จะมีความรักหวง - แห่นพื้นที่ เข้าใจว่าเขาต้องจัดการตัวเองอย่างไรถึงจะอยู่ร่วมกับความเปลี่ยนแปลงนี้ได้เรียกว่าโครงการนี้เข้ามาในช่วงจังหวะพอดีที่เราคิดว่าต้อง“เสริมรอยต่อ” เรื่องเหล่านี้เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง

ที่ผ่านมาเราเน้นแก้ปัญหากับผู้ใหญ่ เมื่อมีปัญหาแล้วลุกขึ้นมาแก้ ด้วยเหตุนี้เราจึงมัวแต่สาละวนไปกับการหาความรู้เพื่อไปแก้ปัญหา ไม่ได้มีการสร้างความรู้หรือนำความรู้ที่มีอยู่ไปถ่ายทอดให้กับเด็ก ขณะเดียวกันเด็กรุ่นใหม่ก็มีข้อจำกัดเรื่องการเรียนหนังสือ ซึ่งการเรียนการสอนก็ดึงเอาเด็กออกนอกชุมชน นอกพื้นที่มากกว่า

เรามองว่าโครงการ Active Citizen นี้เป็น **“เครื่องมือ”** ที่จะดึงให้เด็กได้มาเรียนรู้ท้องถิ่นคู่ไปกับกลไกที่เราเซตขึ้นมา นั่นคือ **“พี่เลี้ยงชุมชน”** เพราะฉะนั้นพี่เลี้ยงชุมชนซึ่งเดิมเขาอาจจะเป็นผู้ใหญ่ที่หาทางออก หาทางแก้ปัญหาได้ แต่ว่ากระบวนการถ่ายทอดความรู้ของการแก้ปัญหานี้มันไม่ได้ถูกสืบทอดไปยังเด็กรุ่นใหม่ แม้ปัญหาจะเปลี่ยนไป แต่ **“ชุดความรู้”** ยังเป็นชุดเดิมที่ผ่านการแก้ปัญหากับผู้ใหญ่มาก่อน แล้วถ่ายทอดไปยังเด็กกว่ามีประสบการณ์ในอดีตมาอย่างไร เด็กก็จะได้รับถ่ายทอดจากตรงนี้ จากกระบวนการที่เราดึงพี่เลี้ยงชุมชน เด็กเยาวชนที่อยู่ในพื้นที่ออกมาเรียนรู้ รากเหง้า ออกมาเรียนรู้ระบบนิเวศน์วัฒนธรรมของเขาในพื้นที่ เพราะฉะนั้นโครงการนี้ได้เข้ามาเสริม อดช่องว่างของกระบวนการที่เราทำงานอยู่เดิม เป็นการเสริมทำให้การขับเคลื่อนนี้เติมเต็มซึ่งกันและกัน

เราอยากให้เด็กรุ่นใหม่เข้าใจการเปลี่ยนแปลง และรู้ว่าเขาจะอยู่ร่วมกับการเปลี่ยนแปลงนี้ได้อย่างไร แล้วเขาจะหยุดยั้งการเปลี่ยนแปลงนี้หรือไม่ ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ หรือรู้จักตั้งฐานทรัพยากร ภูมิปัญญาวัฒนธรรมเดิมกลับมาปรับใช้ในการเปลี่ยนแปลงได้หรือไม่ **เพราะฉะนั้นเด็กต้องรู้สิทธิ รู้หน้าที่ รู้ความรับผิดชอบที่ตัวเองควรจะมีต่อสังคม ไม่ใช่สังคมเป็นอย่างไร ตัวเองเอาตัวรอดอย่างเดียว เพราะถ้าสังคมสิ่งแวดล้อมไม่รอด เขาก็จะอยู่ไม่ได้เช่นกัน** การที่เราโยงเรื่องนี้มาต่อกันจะทำให้ตัวเด็กเกิดการเรียนรู้และเข้าใจที่จะอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงพอที่จะหยุดยั้งอะไรบางอย่างได้

ผมมองว่าความโดดเด่นของโครงการนี้อยู่ที่ **“เด็กได้เรียนรู้ในสิ่งที่เขาอยากเรียนรู้ อยากลงมือทำ เขาเห็นเรื่องราวเล็กๆ แล้วเขาก็หยิบเรื่องนี้ขึ้นมาเพื่อหาทางออก หาทางเรียนรู้กับมัน เข้าใจมัน”** เราไม่ได้ไปใส่ความคิดว่า เขาต้องเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ แต่ว่าเขาจะถูก **“หล่อหลอม”** จากการลงมือปฏิบัติ แล้วถอดบทเรียนอย่างต่อเนื่องแล้วเขาก็สามารถจะเข้าใจและเรียนรู้ท้องถิ่น

“จุดเด่นของโครงการ Active Citizen คือการเปิดพื้นที่ให้เด็กได้มีโอกาสในการเรียนรู้ แล้วลงมือปฏิบัติจากสิ่งที่เขาอยากคิด อยากทำ อยากเรียนรู้ แล้วเขาก็สามารถที่จะเชื่อมโยงสิ่งที่เขาเรียนรู้ไปสู่ชีวิตจริงของเขา แล้วนำไปสู่การที่จะเข้าใจว่าบ้านเมืองนี้ ท้องถิ่นนี้เป็นอย่างไร แล้วเขาจะต้องปรับตัวอย่างไร ถึงจะจัดการให้ตัวเขาอยู่รอดบนความเปลี่ยนแปลง”

ตลอดระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมาเห็นได้ชัดในเรื่องพัฒนาการของน้องๆ เยาวชนที่พบว่า ตั้งแต่เริ่มทำโครงการพวกเขาอาจจะไม่ได้ซึมซับเรื่องราวเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นมากนัก แต่พอเขาผ่านกระบวนการทำงาน ได้ลงมือปฏิบัติงานในโครงการ Active Citizen ทำให้เด็กเกิดการเปลี่ยนแปลงรัก และเรียนรู้บ้านเกิดตัวเองมากขึ้น ลูกขึ้นมาเอาธุระหรือเรื่องราวที่จะเกิดขึ้นในจังหวัด ในพื้นที่ ในโรงเรียนหรือในชุมชนของเขา เห็นได้ชัดว่าเขารู้สึกตื่นตัวที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเข้าไปร่วมปฏิบัติการหรือเข้าไปร่วมให้ความเห็น ไปทำกิจกรรม ทำให้สิ่งที่เขาเรียนรู้มากับชุมชนเกิดผลต่อเนื่อง เด็กคงไม่จบแค่ที่ว่าทำโครงการเสร็จ แต่เด็กเขาจะรู้สึกว่าเขาต้องทำอะไรเกี่ยวกับเรื่องที่เขากำลังทำให้ต่อเนื่องต่อไป เพราะเขารู้สึกผูกพันกับเรื่องที่เขาทำมากขึ้น

นอกจากนี้สิ่งที่ได้ตามมาคือ **ตัวคณะทำงานที่เป็นพี่เลี้ยงชุมชนที่พอเห็นเด็กเติบโต เขาก็รู้สึกว่าการเติบโตของเด็กนี้ส่งผลถึงสิ่งที่เขาต้องทำให้เกิดความต่อเนื่อง** อยากรู้เป็นกำลังใจ หนุนเสริมให้เด็กมีโอกาสสร้างพื้นที่ต่อไป รวมทั้งจะไปสร้างให้เด็กกลุ่มใหม่ ๆ ให้เข้ามาทำงานเพิ่มขึ้น อีกประเด็นก็คือคณะทำงานก็ได้รับการพัฒนายกระดับ มีวิถีคิด การจัดการ มีกลไกที่จะทำงาน หนุนเสริมเด็ก เยาวชน อย่างเข้าใจมากขึ้นและสิ่งที่ **เป็นทักษะพวกนี้ไม่ใช่แค่การทำงานเรื่องเด็กและเยาวชน เพราะว่ามันยังต้องไปทำงานเพื่อหนุนเสริมความเข้มแข็งผ่านงานวิจัยท้องถิ่น** เพราะฉะนั้นเขาก็จะนำความรู้จากตรงนี้ไปเชื่อมโยงยกระดับการทำงานของงานวิจัยท้องถิ่น ที่เราหนุนเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนตัวเขาเองก็มีสำนึกในเรื่องของการช่วยเหลือผู้อื่นมีสำนึกในการต้องดูแลสังคม ชุมชนมากขึ้น จากการที่เข้ามาเป็นทีมงาน

ส่วนสุดท้ายซึ่งอาจจะยังเห็นน้อยแต่มีแนวโน้มว่าจะเป็นไปในทางที่ดีคือ **“บทบาทกลไกในพื้นที่”** ไม่ว่าจะเป็นครู ในสถานศึกษา อาจารย์ในมหาวิทยาลัย ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กร หน่วยงานราชการในพื้นที่ก็เริ่มเห็นแล้วว่าโครงการนี้สร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับเด็ก ทำให้เด็กเกิดความรัก ความผูกพันกับพื้นที่มากขึ้น กล่าวได้ว่า โครงการนี้สามารถที่สร้างเครือข่ายเด็ก 3-4 จังหวัดนี้ได้ ตัวอย่างเช่น ช่วงก่อนจบโครงการมีปัญหาเรื่องน้องเยาวชนหายไปจากพื้นที่ พวกเขาใช้ความเป็นเครือข่ายช่วยกันตามหาเด็กคนนี้กลับมาให้พ่อแม่ ซึ่งนี่เป็นพลังของเครือข่ายที่เกิดจากโครงการ Active Citizen ทำให้เครือข่ายลุกขึ้นมา **“เอาธุระ”** ช่วยกันสื่อสารและแก้ปัญหา ซึ่งอันนี้ก็น่าจะเป็นผลที่เกิดจากความเป็นเครือข่ายของเด็กและเยาวชนที่ผ่านโครงการ Active Citizen

หรือกรณี **น้องจิมมี่-ธีรเมธ เสือภูมิ** ที่เป็นลูกชานา - เกลือ พ่อแม่มีธุรกิจนาเกลือ แต่ว่าตัวจิมมี่เองก่อนเข้าโครงการ เขาไม่ได้มีความรู้สึกผูกพันกับอาชีพนาเกลือ กลับรู้สึกติดลบกับอาชีพนาเกลือว่า เป็นอาชีพที่หนักและอาชีพนี้จะไปไม่รอด ไม่สามารถต่อสู้กับทุน ต่อสู้กับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปได้ เขารู้สึกว่าอาชีพนาเกลือนี้ต้องล่มสลายไปในอีกไม่ช้า **แต่น้องก็เสนอเรื่องของรักนาเกลือขึ้นมาแต่ตอนที่เขาเสนอโครงการมาเป็นเหมือนจะทำให้คนอื่นรักทั้งที่ลึกๆแล้วตัวเองไม่ได้มีทัศนคติที่รักจริงๆ ประมาณว่าทำเป็นอีเว้น**

น้องจิมมี่-ธีรเมธ เสือภูมิ

แต่เมื่อเขาผ่านโครงการ Active Citizen ที่เราพาให้เขาได้สัมผัสประสบการณ์ต่างๆ เรียนรู้ของจริง เข้าไปสัมผัสเรื่องราวเกลือจริงๆ เขาเคยอยู่กับนาเกลือ แต่เขาไม่ได้ลองลิ้มกับนาเกลือ แต่พอเขาทำโครงการนี้ เขาต้องไปลองลิ้ม ต้องไปพบประสบการณ์จริง ทำให้เขารู้สึกว่า **“นาเกลือมันมีคุณค่ากับชีวิตเขา”** แล้วก็เขาเริ่มที่จะมีมุมมองในเรื่องความรักและผูกพัน เขาอยากที่จะถ่ายทอด อยากที่จะจัดการเรื่องนี้ให้มันเพิ่มมูลค่า จะดำรงความเป็นนาเกลือในครอบครัวของเขาไว้ จากเดิมที่ไม่เคยออกไปช่วยพ่อแม่ แต่ตอนนี้เราเห็นเลยว่าน้องจิมมีตามพ่อแม่ลงไปช่วยงานเรื่องนาเกลือ ชอบออกไปจัดการเรื่องนาเกลือ แล้วก็มีความรู้สึกว่าเขาจะต้องทำเรื่องนี้ต่อไป ถึงแม้โครงการจะจบแล้วก็ตาม

